

ART THERAPY AS A COMPONENT OF SOCIOCULTURAL ACTIVITY

АРТ-ТЕРАПІЯ ЯК СКЛАДНИК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Kulikova S. V. **Кулікова С. В.**

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor,
Doctoral Student at the Department
of Art Education
Volodymyr Vinnichenko Central
Ukrainian State University
Kropyvnytskyi, Ukraine*

*кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри
мистецької освіти
Центральноукраїнський
державний університет
імені Володимира Винниченка
м. Кропивницький, Україна*

Соціокультурна діяльність та її теорія – досить новий напрямок дослідження культури. Сам термін «соціокультурна діяльність» з'явився лише у 90-х роках. XX ст. і свій категоріальний апарат теорія соціокультурної діяльності бере із філософії, культурології, педагогіки, психології, етики, мистецтвознавства та інших гуманітарних дисциплін.

В наш час соціокультурна діяльність у суспільстві набуває особливого значення, адже вона спрямована на створення умов для реалізації різноманітних здібностей та талантів людей, повноцінного відпочинку, творчого дозвілля, створення сприятливого культурного середовища міста, регіону, країни загалом. Вивчення ролі людини та суспільства у формуванні культурного середовища стає одним із головних завдань культурної політики та одним з пріоритетних напрямів сучасних культурологічних досліджень.

Наразі соціокультурна діяльність розглядається як галузь соціокультурної практики та як самостійна галузь культурологічного знання.

Як зауважує Н. Кочубей, соціокультурна діяльність спрямована на створення культурних продуктів в професійній та аматорській сферах: сприймання та опанування цінностями матеріальної та духовної культури; трансляцію культурної інформації; створення можливостей для культурного діалогу, розповсюдження цінностей культури тощо [2, с. 67].

В цілому, формування культури – це спрямованість особистості до отримання нових вражень, емоцій, які морально та духовно збагачують людину. Важливою особливістю формування культури є розвиток ідейно-естетичних поглядів, які мають підґрунтям світогляд особистості.

На думку Г. Лешук та О. Сороки, в процесі соціокультурної діяльності відбуваються розширення пізнавальної сфери особистості, пов'язане з вивченням історії світової художньої культури; залучення до різних форм творчої діяльності; реалізація національно-регіонального компонента – вивчення національних традицій, культури, звичаїв свого народу; мотивація особистості до колективної творчості та творчого самовираження (участь у святах, конкурсах, фестивалях, концертах тощо); розвиток когнітивної сфери особистості; формування чуттєвої та емоційної сфери завдяки предметно-просторовому середовищу (відвідування театрів, музеїв, виставок, концертів, лекторіїв); формування просторово-образного та предметно-просторового мислення, спрямованого на сприйняття почуття прекрасного тощо [3, с. 97].

Вивчення проблеми арт-терапії як структурного компоненту соціокультурної діяльності обґрунтовано розумінням потужного позитивного впливу мистецтва на розвиток та становлення особистості, що виявляється у гармонізації внутрішнього світу й здобутті духовно-моральних орієнтирів.

Основна мета арт-терапії – це позитивний вплив на особистість засобами мистецтва та творчості, розвиток її духовного здоров'я.

Теоретичні та методичні засади реалізації виховного та світоглядного потенціалу мистецтва завжди привертали увагу зарубіжних та вітчизняних вчених, з-поміж яких слід назвати Г. Дідич, М. Гейченка, Т. Завадську, С. Грозан, Г. Локареву, О. Олексюк, Н. Миропольську, Г. Падалку, О. Отич, О. Рудницьку, Г. Тарасенко, А. Щербо, Г. Шевченко та ін.

Деякі питання арт-терапії досліджували в своїх наукових розвідках О. Вознесенська, Н. Волкова, Н. Ещенко, О. Любарець, Р. Павлюк, А. Старовойтов та ін.

Особливості становлення та розвитку арт-терапії розглядалися у працях О. Копитіна, Л. Лебедевої, О. Медведєвої, А. Растригіної та ін.

Як зауважує А. Хіля, у загальному сенсі арт-терапія розглядається в залежності від галузі її застосування: як одна з форм психотерапевтичної практики; сукупність арт-терапевтичних методик; педагогічний метод; технологія соціокультурної діяльності; соціокультурна робота з людьми з особливими потребами тощо [5, с. 45].

В Європі та Америці (Британська асоціація арт-терапевтів, Американська арт-терапевтична асоціація), арт-терапія означає практики в межах візуальних мистецтв та образотворчої діяльності в контексті психотерапевтичних відносин (малюнок, живопис, графіка, скульптура та інші), на чому наголошують закордонні вчені Н. Гелінг, Е. Бушон, С. Дженнінгс, Г. Шоттенлоер.

Як вважають Н. Калька та З. Ковальчук, в нашій країні на сучасному етапі арт-терапія розуміється у вузькому сенсі – як вплив на

психоемоційний стан у ході занять мистецтвом, переважно образотворчим (ізотерапія) [1, с. 98].

У контексті світової педагогічної науки інтерес становлять сучасні інтерпретації ідей арт-терапії на основі синтезу мистецтв у вальдорфсько-штейнерівській педагогіці, тобто поєднанні драми, мистецтва руху, що має назву евритмії (за Р. Штейнером), а також система музичного виховання К. Орфа «Шульверк», в якій музика є основою й поєднує рух, спів, гру на інструментах та імпровізацію [4].

Музика – найунікальніший з усіх видів арт-терапії – найбільш інтимний, «підкорковий» континуум, психічна цінність якого безпосередньо впливає на якість різнобічного гармонічного сприйняття людиною різноманіття реального та віртуального музичного світу.

Н. Калька та З. Ковальчук, спираючись на погляди О. Гончарука вважають, що ск структурний компонент соціокультурної діяльності, арт-терапія спирається на наступні принципи: гуманності – врахування особистісних, індивідуальних та вікових особливостей людини в процесі занять; інтересу – врахування інтересу особистості до кожного конкретного виду реабілітаційних заходів; суб'єкт-суб'єктної взаємодії – свобода прояву реакцій та недопущення жорстких заходів, що обмежують емоційні сплески особи, яка реабілітується; соціально-педагогічної підтримки – дії педагога повинні бути спрямовані на надання допомоги людям, які зазнають певних труднощів у процесі арт-терапії; професійного співробітництва та співтворчості – обов'язкова взаємодія педагога-музиканта з сім'єю та іншими фахівцями, які беруть участь у реабілітації; адаптивного підбору музичного репертуару – найважливіше завдання підбору музики з певними емоційно-неопозитивними критеріями; системності та послідовності – необхідні навички планомірної роботи зі сприйняття музики та поступове ускладнення природного мелодійного контенту; продуктивності – результат музичної терапії як реальний творчий продукт, наприклад, емотиваційний образ, втілений у малюнку, танці, музиці, відтворений у мові, слові, пісні тощо [1, с. 123].

До рецептивної музичної терапії належать: сприйняття, слухання музики, спрямована релаксація, моделювання позитивних станів емотиваційності, а також формування художнього та естетичного смаку, уяви, слухової пам'яті, підвищення розумової працездатності. Активні форми вокальної та інструментальної терапії передбачають цілеспрямовану соціокультурну та педагогічну взаємодію педагога-музиканта з особистістю, до якої застосовується арт-терапія, що веде до загального гармонійного розвитку обох особистостей, формування моральних принципів, морально-естетичного смаку та музично-творчих потреб, а також модернізації традиційних шаблонів арт-психотерапії.

В процесі музичної арт-терапії активно використовується наочний метод, який включає такі компоненти, як слухова наочність (прослуховування музики, виконавська діяльність); тактильна візуалізація (безпосереднє почуття суб'єкта, безпосереднє відчуття тілом хвильових коливань консонансних тональностей музичного звучання); візуальна презентація (показ темпо-ритмічних, вокальних, інструментальних прийомів, вправи з диханням, дикцією, ілюстрації до музичних творів).

Отже, музичні арт-терапевтичні заняття дозволяють вирішувати важливі психотерапевтичні завдання. «Лікувальний» ефект досягається завдяки тому, що в процесі творчої діяльності створюється атмосфера емоційної теплоти, доброзичливості, емпатійного спілкування, визнання цінності особи іншої людини, турбота про неї, її відчуттів, переживання. Виникають відчуття психологічного комфорту, захищеності, радості, успіху, в результаті чого мобілізується цілющий потенціал емоцій.

Література:

1. Калька Н., Ковальчук З. Практикум з арт-терапії: навч.–метод. посібник. Ч. 1. Львів, 2020. 232 с.
2. Кочубей Н. В. Соціокультурна діяльність: навчальний посібник. Суми, 2015, 122 с. Лещук Г., Сорока О. Соціокультурна діяльність та інклюзивна освіта: точка дотику. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2020, вип. 2 (47). С. 96–99.
3. Павлюк Р. О. Арт-педагогіка як наука: зміст, суть, значення та форми впровадження. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/943/1/Roman_Pavlyuk_PA_17_FLMD_PI.pdf
4. Хіля А. В. Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями: Методичні матеріали. Ч. І. Вінниця, 2017. 252 с.